

مردم
جهان

عکس: Gettyimages

حقیقت‌های گمشده زیر پرچمداری لایک‌ها

۸۶ درصد از شهروندان جهان دست کم یکبار با اخبار جعلی یا اطلاعات نادرست مواجه شدند

روزهایی که اینترنت در داخل کشور با قطعی سراسری روبه‌رو بوده و بخشی از این فعالیت‌ها حاصل مشارکت کاربران فیک یا اکانت‌های سایبری بوده است. در همان روزها، یک نمونه دیگر از اخبار جعلی که در فضای مجازی منتشر شد ویدئویی از حمله به زندان اوین بود. این ویدئو با استفاده از هوش مصنوعی از یک تصویر قدیمی از این زندان ساخته شده بود و واقعیت نداشت. شبکه فرانس ۲۴ برای اثبات ساخته شدن این ویدئو با هوش مصنوعی، یک نمونه مشابه آن با همین تصویر آرشیوی را بازسازی کرد.

انتشار خبر بازداشت پژمان جمشیدی به اتهام تجاوز جنسی در ۲۹ مهر، نمونه دیگری از نحوه تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر شکل‌گیری افکار عمومی در ایران است. بررسی داده‌های آماری رومیت از پلتفرم دیتاک نشان می‌دهد که مواجهه کاربران با این خبر نه تنها بر پایه تحلیل منطقی، بلکه عمدتاً بر اساس هیجان، سوگیری و بی‌اعتمادی سیاسی شکل گرفته است. گزارش داده محور رومیت پیش از انتشار گزارش روزنامه «هم‌میهن» به واکاوی داده‌ها پرداخته و تا آن زمان هنوز صحبت‌های شاکي پرونده به شکل رسمی منتشر نشده بودند. براساس این گزارش، در اینستاگرام، واکنش‌ها بیشتر حول حمایت از چهره سلبریتی و دعوت به قضاوت نکردن می‌چرخید. تحلیل پنج هزار کامنت نشان می‌دهد که احساس غالب کاربران ناباوری نسبت به خبر، حمایت و دفاع از جمشیدی و تأکید بر ضرورت احتیاط در قضاوت بود. هشتگ‌هایی مانند «قضاوت نکنیم» و عباراتی چون «آبروی آدم‌ها بازپچه نیست» به تکرارترین واکنش‌ها بدل شدند. فضایی که به جای تمرکز بر خشونت جنسی، بر حفظ آبروی سلبریتی تأکید داشت. اینستاگرام در این مورد نقش رسانه‌ای را ایفا کرد که کاربران نه تنها مصرف‌کننده خبر، بلکه بازیگران فعال در مدیریت چهره محبوب خود بودند و هر پست حمایتی یا دعوت به احتیاط، بخشی از بازسازی سرمایه نمادین سلبریتی محسوب می‌شد. در توییتر اما شرایط متفاوت بود. بیش از نیمی از توییترها این پرونده را نوعی «پروژه انحراف افکار عمومی» و ابزاری برای پوشاندن خبرهایی مانند عروسی دختر علی ششمخانی یا درخواست محاکمه ظریف و روحانی ارزیابی کردند. این نگاه بدبینانه در عمل گفتمان بازمانده تجاوز و خشونت جنسی را به حاشیه راند. تنها ۱۵ درصد از کاربران توییتر با شاکي پرونده همدلی نشان دادند و شش درصد همچنان از سلبریتی دفاع کردند. طنز و کنایه هم در این پلتفرم به ابزاری برای بیان خشم و بی‌اعتمادی بدل شد و نشان داد که کاربران این شبکه در برابر آنچه دستکاری افکار عمومی می‌دانند، واکنش نشان می‌دهند. توییتر به فضایی تبدیل شد که کاربران در آن نه از منظر عدالت اخلاقی، بلکه از زاویه بی‌اعتمادی ساختاری به قدرت و رسانه‌ها به خبر نگاه می‌کردند. تلگرام و پلتفرم‌های مشابه هم نقش متفاوتی ایفا کردند. در این فضا، تمرکز بر پوشش خبری لحظه‌ای وقایع و انتقال اطلاعات بود و واکنش‌های تحلیلی عمق کمتری

بازدیدها از ۶۵ سایت اخبار جعلی از شبکه‌های اجتماعی است و برای ۶۹۰ سایت خبری برتر آمریکا این میزان حدود ۱۰ درصد است. ایزابل فرانسیس رایت، مدیر فناوری و جامعه موسسه گفت‌وگوی راهبردی (ISD) در آمریکا در مصاحبه‌ای با خبرگزاری آسوشیتدپرس می‌گوید اطلاعات نادرست می‌توانند در زمانی که مردم پرسش‌هایی دارند و نیاز به پاسخ فوری دارند، مانند روزهای انتخابات و در زمان درگیری‌ها، بازخورد بیشتری پیدا کنند: «اخبار فوری، جایی که حقایق به طور قطعی تثبیت نشده‌اند، اغلب زمینه‌ای برای محتوای نادرست و گمراه‌کننده در شبکه‌های اجتماعی هستند.» به گفته او بسیاری از کاربران به اشتباه فکر می‌کنند فیلم‌هایی که توسط منابع معتبر تأیید و منتشر شدند، جعلی هستند: «مردم در فهمیدن اینکه چه چیزی درست است و چه چیزی غلط مشکل دارند.» پژوهشگران موسسه گفت‌وگوی استراتژیک بیش از ۳۰ تصویر و ویدئوی نادرست، گمراه‌کننده یا تولیدشده توسط هوش مصنوعی در شبکه اجتماعی ایکس شناسایی کردند که مجموعاً بیش از ۳۵ میلیون بازدید داشتند. مصطفی اباد، مدیر اجرایی موسسه گفت‌وگوی راهبردی برای بخش‌های آفریقا، خاورمیانه و آسیا، در مصاحبه‌ای با National Public Radio (NPR) هم می‌گوید چندین پلتفرم بزرگ از جمله فیس‌بوک، اینستاگرام، تیک‌تاک و یوتیوب را رصد کردند و متوجه شدند که کلیپ‌هایی که بیشترین بازدید را به دست آوردند، در شبکه اجتماعی ایکس منتشر شدند: «محتوای گمراه‌کننده نه تنها به بینندگان تصویر نادرستی از درگیری می‌دهد، بلکه باعث تحریک اسلام‌هراسی و یهودستیزی هم می‌شود. ما این را در هفتم اکتبر و بمباران غزه دیدیم.»

▼ **بازنمایی روایت‌های قدرت در ایران**
رومیت در روزهای پس از جنگ، گزارشی با استفاده از داده‌های لایفوب منتشر کرد که نشان می‌دهد در بازه زمانی سی خرداد تا اول تیرماه بیش از ۱/۳ میلیون پست در شبکه اجتماعی ایکس منتشر شد و این محتواها در مجموع حدود پنج میلیارد بازدید داشتند. در اینستاگرام، حجم کلی تولید محتوا بسیار کمتر بود، حدود پنج هزار پست در سه روز اول، اما میزان مشارکت کاربران (لیک، بازدید) نسبتاً زیاد بود و شیوه تولید محتوا هم تغییر کرده بود. در شبکه اجتماعی ایکس، خشم به عنوان اصلی‌ترین احساس کاربران دیده شد، در حالی که در اینستاگرام غم و انتظار پررنگ‌تر بودند. این گزارش تأثیر اکانت‌های ربات در این بازه زمانی را هم بررسی کرده و می‌گوید در سه روز پایانی جنگ، بیش از ۳۰ هزار کاربر هشتگ «MIGA» را بیش از یک میلیون بار (۸۰۰ هزار ریتوییت، ۴۲ هزار توییت اصلی و باقی شامل پاسخ و کورت) در پلتفرم ایکس منتشر کردند. این یعنی هر کاربر، به‌طور میانگین ۳۰ پست با این هشتگ منتشر کرده است. این عدد، فعالیت غیرارگانیک کاربران و رفتار شبهه‌رانی در استفاده از این هشتگ را نشان می‌دهد. آن هم درست در

جنگ، تغییرات اقلیمی، موج‌های مهاجرت، پرونده‌های قضایی افراد مشهور و هر موضوع خبری دیگری می‌تواند شهروندان را در معرض اخبار جعلی یا اطلاعات نادرست قرار دهد و یکی از مهم‌ترین دلایل این اتفاق این است که در سال‌های اخیر، شبکه‌های اجتماعی تبدیل به منبع خبری برای بسیاری از مردم شدند. مرز بین خبر واقعی و جعلی باریک شده و کاربران شبکه‌های اجتماعی به ندرت به منبع خبر توجه می‌کنند. گاهی هم اخبار مبتنی بر روایت یا تحریف روبه‌رو می‌شوند، اطلاعات کلیدی آن حذف و روایت دستکاری می‌شود و این هم شکل دیگری از فیک‌نیوز یا اخبار جعلی است. امروز هر فردی با ایجاد یک صفحه اجتماعی بدون داشتن پشتوانه تخصصی انتشار خبر، می‌تواند آنچه فکر می‌کند را در معرض دید دیگران بگذارد. آخرین پژوهش‌ها نشان می‌دهد حدود ۶۲ درصد از اطلاعات آنلاین ممکن است نادرست باشد و ۸۶ درصد از شهروندان جهان حداقل با یک نمونه اطلاعات جعلی مواجه شدند. همه این دلایل سبب شده که بیش از ۴۰ درصد شهروندان گاهی یا اغلب از دنبال کردن اخبار خودداری می‌کنند. نبود حمایت‌های لازم از رسانه‌های مستقل و محلی و برنامه آموزش سواد رسانه‌ای در سطح عمومی دلایلی است که باعث می‌شود اخبار جعلی راه‌شان را به دل جوامع باز کنند و روی افکار عمومی اثربخش باشند. داده‌های وب‌سایت DemandSage که یک پلتفرم داده‌محور است نشان می‌دهد که ۸۶ درصد شهروندان جهان در معرض اطلاعات نادرست قرار گرفتند. ۴۰ درصد محتوای منتشرشده در شبکه‌های اجتماعی جعلی است و اخبار جعلی سالانه ۷۸ میلیارد دلار به اقتصاد جهانی خسارت می‌زند. براساس گزارش منتشرشده در این وب‌سایت، حدود ۶۲ درصد از اطلاعات آنلاین ممکن است نادرست باشد و ۸۶ درصد از شهروندان جهان حداقل با یک نمونه اطلاعات جعلی مواجه شدند. همچنین در ایالات متحده، نزدیک به ۸۰ درصد از بزرگسالان گفتند که دست‌کم یک‌بار اخبار جعلی را دیدند. نزدیک به نیمی از آمریکایی‌ها از شبکه‌های اجتماعی به عنوان منبع خبری استفاده می‌کنند و شبکه‌های اجتماعی منبع اصلی اطلاعات هستند، اما یکی از عوامل اصلی انتشار اخبار جعلی هم محسوب می‌شوند. ۵۵ درصد بزرگسالان در ایالات متحده معتقدند حساب‌های جعلی شبکه‌های اجتماعی عامل انتشار اطلاعات نادرست هستند. بیش از ۳۸ درصد پاسخ‌دهندگان گفتند اخبار جعلی را در شبکه‌های اجتماعی برای همگام شدن با جمع یا تصور اینکه اطلاعات درست است، به اشتراک گذاشته‌اند. مطالعه‌ای در سال ۲۰۱۷ نشان داد که شبکه‌های اجتماعی کاربران را بیشتر به سایت‌های جعلی نسبت به سایت‌های واقعی هدایت می‌کنند که منجر به انتشار سریع اخبار جعلی می‌شود. بیش از ۴۰ درصد

نسیم سلطان‌بیگی

خبرنگار گروه جامعه

زنگ هشدار اقلیمی برای ایران

رئیس مرکز هوا و تغییر اقلیم سازمان حفاظت محیط‌زیست با هشدار نسبت به تشدید پیامدهای تغییرات اقلیمی در ایران تأکید کرد که آمارهای نیم‌قرن گذشته، افزایش دو درجه‌ای میانگین دما و کاهش ۵۰ میلی‌متری بارش را نشان می‌دهد و از تصویب برنامه ملی مدیریت تغییر اقلیم خبر داد. به گزارش ایسنا، احمد طاهری در این باره گفت: «کشور ایران به دلیل موقعیت جغرافیایی خود، یکی از کشورهایی است که در سال‌های اخیر به‌صورت جدی تحت‌تأثیر پیامدهای تغییر اقلیم قرار گرفته است. در حال حاضر پیامدهای تغییر اقلیم در کشور در گستره قابل‌ملاحظه‌ای از منابع آب، کشاورزی، تأمین امنیت غذایی، ناترازی انرژی، محیط‌زیست و... مشاهده می‌شود.» او ادامه داد: «براساس داده‌های پایش تغییر اقلیم در کشور، میانگین دمای کشور در ۵۰ سال گذشته تقریباً دو درجه سانتی‌گراد و بارش باران، حدود ۵۰ میلی‌متر کاهش یافته است که این تغییرات به‌ویژه در سال‌های اخیر با شیب بیشتری مشاهده می‌شود.»

گسترش فعالیت پشه آندس

یک متخصص بیماری‌های عفونی، نسبت به احتمال گسترش بیماری «تب دنگی» در پی بارش‌های پاییزی به‌ویژه در مناطق جنوبی کشور هشدار داد. فرشید رضایی در این باره گفت: «ویروس دنگی که سال گذشته به جمعیت پشه‌های راه‌راه «آندس» در چابهار وارد شد، ممکن است با شرایط اقلیمی مناسب در جزایر و شهرهای جنوبی کشور، گسترش یابد و تأکید کرد که مردم و مسافران پیش از سفر به مناطق جنوبی و شمالی کشور باید از وضعیت بیماری‌های منتقله از پشه آندس از جمله دنگی، چیکونگونیا و زیکا آگاه باشند.» او درباره احتمال گسترش بیماری «تب دنگی» در برخی نقاط کشور گفت: «بارش‌های آبان و آذرماه می‌توانند به گسترش بیماری دنگی در برخی جزایر و شهرهای جنوبی منجر شوند. از تابستان سال گذشته، ویروس دنگی به جمعیت پشه‌های راه‌راه «آندس» در چابهار وارد شد و سبب ابتلای شهروندان زیادی در چابهار شد. همچنین چند مورد ابتلا در مسافرانی که برای تفریح یا تجارت به آن بندر زیبا سفر کرده بودند نیز به دنبال داشت.»